

De wonderbaarlijke vanzelfsprekendheid van eten in overvloed

Hans Dagevos, LEI Wageningen UR

Louise Fresco is verbaasd, om niet te zeggen: verbijsterd, dat we ons niet meer verwonderen over de voedselwereld van overvloed die de schaarste in hoge mate heeft overwonnen, maar deze als vanzelfsprekend ervaren. Een vanzelfsprekendheid die wordt gevoeld doordat we eten in onwetendheid. We hebben weinig idee hoe ons eten op ons bord terechtkomt en weinig besef dat we millennia van schaarste in een verbluffend tempo achter ons hebben gelaten in een aantal eeuwen tijd. Hamburgers in het paradijs wil deze kennislacune vullen.

In het omvangrijke *Hamburgers in het paradijs* vindt Fresco's fascinatie voor de uitzonderlijke evolutie van landbouw en voedselvoorziening tot de hedendaagse hoorn des overvloeds haar hoogtepunt. Alle registers worden opengetrokken om duidelijk te maken dat het voedsel dat we kopen, koken en consumeren weliswaar alledaags en gewoon (te) is, maar daarmee niet zomaar vanzelfsprekend. Dit thema, dat ook al in haar eerdere werk – zoals *Nieuwe spijswetten* (2006) – aanwezig is, wordt in *Hamburgers in het paradijs* behandeld vanuit het leidmotief van de paradijselijke situatie van zorge- en inspanningsloze overvloed.

De realisatie van deze paradijselijke toestand is volgens Fresco van invloed op onze verstandhouding tot voedsel. Voor veel welvarenden levend in grote delen van de wereld waar voedsel alomtegenwoordig is, is dit referentiekader voor de hand liggend in plaats van indrukwekkend. Voor anderen geeft het reden het paradijs op aarde wereldwijd te brengen. De idylle motiveert om voedingsmiddelen en voedselketens zodanig te modificeren en transformeren dat ze bijdragen aan de toegang van meer wereldburgers tot de tuin der lusten. Omgekeerd zet het anderen er eerder toe aan om de drama's (vetzucht, roofoverval, megastallen) achter de paradijselijke façade naar voren te halen. Buiten de onverschilligheid tegenover de 'vanzelfsprekende' overvloed, vinden we dus dubbelzinnigheid. De voor voedsel zo karakteristieke complexiteit en ambivalentie bestrijkt de contrastenparen van overvloed en onbehagen, vooruitgang en teeloofgang, technologie en nostalgie, of deugd en zonde.

Hoewel Fresco zegt dat het haar te doen is om een onbevooroordeelde blik en genuanceerde reflectie, is het duidelijk dat ze aan de

kant staat van vernieuwende hightech en productiegroei. Ze heeft weinig sympathie voor mensen uit de gegoede burgerij in rijke landen met weerstand en weersin tegen biotechnologie en genetische modificatie. Ze heeft weinig op met doemdenkers en (salon)pessimisten die vanuit hun eigen comfortabele positie oordelen dat er grenzen aan de groei zijn. Noch met degenen die terugverlangen naar een verloren paradijselijk verleden (zonder dat ze weten wat het voedsel van hun grootouders en hun streek was), of die menen dat ze met te kiezen voor biologisch ook een betere wereld kopen. Wat volgens Fresco wel een wenkend handelingsperspectief is ter verandering van onze consumptiepatronen, blijft onuitgewerkt.

Hamburgers in het paradijs voert de lezer tot miljoenen jaren terug in de tijd en naar alle mogelijke windstreken. Een lading aan cultuurhistorische voorbeelden en feiten wordt voorgeschoteld gecombineerd met wetenschappelijke onderzoeksresultaten en persoonlijke ervaringen. Royale hoofdstukken over brood, vlees en vis, over biotech, biologisch en biodiversiteit, over oeverloos eten in de stad en hongerige mensenmonden, over revolutie in voedselproductie en variatie in voedingsstijlen illustreren het weelderige en kleurrijke karakter van het boek. En dan te bedenken dat ze te kennen geeft dat ze zich grote beperkingen moest opleggen. Je vraagt je af wat voor een volumineus werk Fresco anders gecomposeerd zou hebben. Ondanks de grote eruditie en het schrijftalent dat ze in *Hamburgers in het paradijs* tentoonspreidt, had de overvloed in het lijvige boek wat mij betreft wel wat schaarser mogen zijn. *Hamburgers in het paradijs* riep na lezing de associatie bij mij op van een bewonderenswaardig gemaakt gerecht dat te veel smaken op het bord heeft.

Louise O. Fresco, *Hamburgers in het paradijs: voedsel in tijden van schaarste en overvloed*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker, 2012. ISBN 978 90 351 3713 4, 539 p., €24,95.